

ભારતની પરંપરાગ કલાશિક્ષણના કેન્દ્ર તરીકે એન.આઈ.ડી.,અમદાવાદ

વાઘ વિમળા ગણપતભાઈ

Ph.D. Research Scholar; ગુજરાત યુનિવર્સિટી, અમદાવાદ

માર્ગદર્શકશ્રી : ડૉ. વિજયાબેન યાદવ

Abstract:

કલાઓ વિશે વિચારીએ ત્યારે આપણી નજર સામે કેટલીક લલિત કલાઓ અને ખાસ કરીને ગીત-સંગીત એટલે કે ગાયન-વાદન, સ્થાપત્ય-બાંધકામ અને કોતરણી, શિલ્પ-મૂર્તિવિધાન અને પથ્થરમાં કોતરણી, ચિત્રકામ યાદ આવે છે. પરંતુ પ્રાચીનકાળમાં ચૌદ વિદ્યાઓ અને ચોસઠ કલાઓ જાણીતી હતી. ચૌદ વિદ્યાઓમાં ચાર વેદ છે. વેદાંગ અને ચાર ઉપવેદનો સમાવેશ થતો હતો. પ્રાચીન સમયનાં ગ્રંથોમાં તેનો ઉલ્લેખ જોવા મળે છે. આમ, ભારતમાં કલાનો પરિચય લોકોને પ્રાચીન સમયથી હતો.

સ્વતંત્રતા મળ્યા બાદ ભારત સરકારે દેશના ઔદ્યોગિક વિકાસ અને આધુનિકરણ માટે સુધારા લાવવા ઇચ્છતી હતી અને તે માટે કલાને લગતું શિક્ષણ લોકો સુધી પહોંચે તેવી સંસ્થાની સ્થાપના કરવા માટે ડૉ. વિક્રમ સારાભાઈએ પ્રયત્નો કર્યા હતા.

ડૉ. વિક્રમ સારાભાઈના પ્રયાસોથી કેન્દ્ર સરકાર ધ્વારા નેશનલ ઇન્સ્ટીટ્યુટ ઓફ ડીઝાઇન (એન.આઈ.ડી.)ની સ્થાપના ઇ.સ. ૧૯૬૧ માં અમદાવાદમાં પાલડી ખાતે સ્થાપવામાં આવી. ગૌતમ સારાભાઈના અધ્યક્ષપદે સંસ્થાની શરૂઆત કરવામાં આવી. આ સંસ્થામાં ઔદ્યોગિક ડિઝાઇન અને સંચારના ક્ષેત્રોમાં શિક્ષણ સંશોધન તાલીમ અને સેવા પૂરી પાડતી રાષ્ટ્રીય સ્તરની સંસ્થા છે. ઔદ્યોગિક ડીઝાઇનમાં તે પ્રોડક્ટ ડિઝાઇન, ફર્નિચર ડિઝાઇન અને સિરામીક ડિઝાઇન જેવા વિષયોમાં; સંચાર ડિઝાઇનના ક્ષેત્રે એમિનેશન ફિલ્મ ડિઝાઇન, ગ્રાફિક્સ ડિઝાઇન તથા વિડિયો પ્રોગ્રામ જેવા વિષયોમાં તેમજ ટેક્સટાઇલ અને એપરલ ડિઝાઇનમાં પણ શૈક્ષણિક સવલતો પૂરી પાડે છે.

એન.આઈ.ડી. એ પહેલી એવી ડિઝાઇન સ્કૂલ છે. જેને ભારતીય સંસદનાં અધિનિયમ મુજબ ઇ.સ. ૨૦૧૪ માં " રાષ્ટ્રીય મહત્વની સંસ્થા જાહેર કરવામાં આવી છે. " આજે આ સંસ્થામાં પાયાના શિક્ષણથી લઈને ઉચ્ચ શિક્ષણ પ્રદાન કરવામાં આવે છે.

Key Words:

પરંપરાગ કલાશિક્ષણ, એન.આઈ.ડી. -અમદાવાદ, ડૉ. વિક્રમ સારાભાઈ, શિલ્પ-મૂર્તિવિધાન

લોકસંસ્કૃતિ અને લોક કલાઓ લોકસમૂહનું સહિયારું સર્જન છે. એનાં મૂળ મનુષ્યનાં જન્મ જેટલાં જ પુરાતન છે. કલા અને સંસ્કૃતિ માનવીની મનોવૈજ્ઞાનિક અભિવ્યક્તિ કહેવાય છે. એનો પ્રારંભ કદાચ જરૂરીયાતોમાં થી થયો હશે, પણ પછી તેમાં ગમા-અણગમાની ભાવનાનો ઉમેરો થયો. એ દ્રષ્ટિએ લોકકલાઓમાં માનવીની જરૂરિયાત અને સૌન્દર્ય દ્રષ્ટિ બંનેનો સમાવેશ છે.

માનવ સુસંસ્કૃત થયા પછી માનવ સમાજે સ્વીકાર કર્યો કે માનવજીવનમાં કલાનું સ્થાન ખુબજ અગત્યનું છે. કારણકે માનવ કલા વગર જીવન કઈ રીતે જીવે? ક્યાંથી દ્રષ્ટિમેળવે? ક્યાંથી ઉત્સાહ પ્રાપ્ત કરે? ક્યાંથી પ્રેરણા મેળવે? આજના યુગનો માનવી આનંદ માટે અનેક ક્રિયા-પ્રક્રિયાઓનો સહારો લે છે. તેમાં સંગીત, સાહિત્ય, નૃત્ય કે અન્ય કલા પ્રકારોનો સમાવેશ થઈ જાય છે. માનવને પોતાના જીવનને સારી રીતે જીવવા, ચિંતામુક્ત બનાવવામાં કલાઓનો પ્રમુખ ફાળો રહ્યો છે. માનવનો આદિકાળથી કલા સાથે અવિભાજ્ય સંબંધ રહ્યો છે. ‘કલા એ માનવ ને માનવ બનાવે છે.’ અને માનવીયતાની સાચી ઓળખ કરાવે છે.

કલાનો અર્થ:-

કલા પ્રક્રિયા મનુષ્યની આંતરિક આવશ્યકતા છે, જે સહજ પણ છે.

- કલા એ એક જૈવિક પ્રક્રિયા છે.
- કલા એ મનોગત છે.
- કલાએ લયબદ્ધ આકૃતિનું નિર્માણ છે.
- કલાનો હેતુ નિર્મેળ આનંદ પ્રાપ્તિ છે.
- કલાની તુલના અન્ય કોઈની સાથે કરી શકાય નહીં.

કલાઓ વિશે વિચારીએ ત્યારે આપણી નજર સામે કેટલીક લલિતકલાઓ અને ખાસ કરીને ગીત, સંગીત એટલે કે ગાયન-વાદન, સ્થાપત્ય-બાંધકામ અને કોતરણી, શિલ્પ-મૂર્તિવિધાન અને પથ્થરમાં કોતરણી, ચિત્રકામ યાદ આવે છે, પરંતુ પ્રાચીનકાળમાં ચૌદ વિદ્યાઓ અને ચોસઠ કલાઓ જાણીતી હતી. ચૌદ વિદ્યાઓમાં ચાર વેદ, છ વેદાંગ અને ચાર ઉપવેદનો સમાવેશ

હતો.પ્રાચીન સમયના ગ્રંથોમાં તેનો ઉલ્લેખ જોવા મળેછે. આમ,ભારતમાં કલાનો પરિચય લોકોને પ્રાચીન સમયથી જ હતો.

‘કલા’શબ્દનો સૌ પ્રથમ પ્રયોગ ભરતમુનિના નાટ્યશાસ્ત્રમાં મળે છે.વાત્સ્યાયન મુનિના કામસૂત્ર અને શુક્રનીતિમાં પણ તેનો ઉલ્લેખ છે. જૈન ગ્રંથોમાં ૭૨ કલાઓનો ઉલ્લેખ છે. વરાહમિહિરની બૃહત્સંહિતામાં ૭૨ કલાઓનાં વર્ણન છે. બૌદ્ધગ્રંથોમાં ૬૪ કલાઓનો ઉલ્લેખ છે.કાશ્મીરી પંડિત શેમેન્દ્ર રહિત ‘કલા વિલાસ’ લલિત વિસ્તાર વગેરે ગ્રંથોમાં ૮૬ કલાઓનાં નામ મળેછે.

આમ,કલાનાં બે આવશ્યક તત્વો છે;ઉપયોગિતાવાદ અને સૌંદર્યબોધ શુક્લ રામચંદ્ર આચાર્ય રચિત ‘હિંદી વિશ્વકોશ,ભા.૨’ મુજબ ભારતીય પરંપરા અનુસાર કૌશલ્ય અપેક્ષિત હોય તેવી ક્રિયાઓ કલા કહેવાય. કલાકાર તેના કૌશલ્ય,સૌંદર્યબોધ તથા ભાવનાઓનો સમન્વય કરીને જુદાં-જુદાં વિવિધ માધ્યમો દ્વારા અભિવ્યક્તિ કરે છે.

એન.આઈ.ડી. ની સ્થાપના અને ઇતિહાસ:

સ્વતંત્રતા મળ્યાબાદ ભારત સરકાર દેશના ઔદ્યોગિક વિકાસ અને આધુનિકરણ માટે સુધારા લાવવા ઈચ્છતી હતી.તે સમયે ઉદ્યોગો ને ખાસ પ્રકારની ડિઝાઇન ની જરૂરિયાત હતી. તે સમયે ભારત સરકાર ડિઝાઇન ઇન્સ્ટિટ્યૂટની સ્થાપના કરવાનું વિચારી રહી હતી.

ડો.વિક્રમ સારાભાઈ માટે આ એક ઉમદા તક હતી. તેમણે વૈજ્ઞાનિક સંશોધન ઉપરાંત રાષ્ટ્રઘડતર ના કાર્ય માટે ઇ.સ.૧૯૪૭ થી ૧૯૭૧ ના ૨૪ વર્ષના ગાળા દરમિયાન ૩૫ થી વધુ સંસ્થાઓ સ્થાપી.વિક્રમભાઈ એક વૈજ્ઞાનિક ની સાથે ઉદ્યોગપતિ અને દીર્ઘદ્રષ્ટા હોવાથી તેમનોઉદ્દેશ હતો કે સ્વતંત્રતા મળ્યા બાદ વિકસિત દેશોની હરોળમાં ઉભા રહેવા માટે ભારતે સ્વનિર્ભર બનવું જોઈએ અને આ ઉદ્દેશ ને ધ્યાનમાં રાખીને તેમણે તાલીમ વિષયક સંસ્થાઓ સ્થાપાવી જોઈએ તેના ઉપર ધ્યાન આપ્યું,અને કલા શિક્ષણ ને લગતી સંસ્થા એન.આઈ.ડી.સ્થાપવામાં મહત્વનું યોગદાન આપ્યું.ડો.વિક્રમસારાભાઈ ના પ્રયાસોથી કેન્દ્ર સરકાર દ્વારા નેશનલ ઇન્સ્ટીટ્યુટ ઓફ ડિઝાઇન ની સ્થાપના ઇ.સ.૧૯૬૧માં અમદાવાદમાં પાલડી ખાતે સ્થાપવામાં આવી. ગૌતમ સારાભાઈ ના અધ્યક્ષપદે સંસ્થાની શરુઆત કરવામાં આવી.

આઝાદી પછી જવાહરલાલ નહેરુનું એક સપનું હતું કે ઔદ્યોગિકએકમો આગળ વધે, ઉત્પાદન ની ગુણવત્તા વધે. ભારતમાં બનતી ચીજવસ્તુઓની ડિઝાઇન આંતરરાષ્ટ્રી સ્તરે સ્પર્ધાનો મુકાબલો કરી શકે તેવી હોય તે માટે ભારત સરકારે અમેરિકા સ્થિત ડિઝાઇનર ચાર્લ્સ અને રે ઇમ્સને ભારત આવી, ભારતીય ઉદ્યોગો માટે જરૂરી ડિઝાઇનરો ને તાલીમ આપવાનો કાર્યક્રમ ઘડી આપવા માટે આમંત્રણ આપવામાં આવ્યું. ચાર્લ્સ અને રે ઇમ્સે દેશનાં તમામ ભાગોમાં પ્રવાસ કર્યો. લેખકો, કારીગરો, આર્કિટેક્સ, વૈજ્ઞાનિકો, ઉદ્યોગપતિઓ, શિક્ષણશાસ્ત્રીઓ અને તત્ત્વજ્ઞાનિઓ સાથે મુલાકાત અને વાત કરી. તેઓએ તેમની મુલાકાતના સેંકડો ફોટોગ્રાફ્સ લીધા. અને ભારત સરકાર સમક્ષ ભારત નો અહેવાલ રજૂ કર્યો. આ રીપોર્ટમાં કરવામાં આવેલી ભલામણોના આધારે ભારત સરકારે ફોર્ડ ફાઉન્ડેશન અને સારાભાઈ પરિવારની સહાયથી ૧૯૬૧માં સરદાર પુલના છેડે અમદાવાદના પાલડી વિસ્તારમાં રાષ્ટ્રીય ડિઝાઇન સંસ્થાની સ્થાપના કરી. જેને લોકો ટૂંકમાં એન. આઈ.ડી. તરીકે જાણે છે.

એન.આઈ.ડી. ની સ્થાપના અને સ્વરૂપ આપવામાં ગૌતમ સારાભાઈ અને ગીરાબહેન સારાભાઈની મૂખ્ય ભૂમિકા હતી. આ બંને પાછળ ડો.વિક્રમ સારાભાઈનું માર્ગદર્શન છુપાયેલું હતું. લાલભાઈ ગુપ્તા, ટાટા ગ્રુપ અને ગુજરાત રાજ્યના તત્કાલીન પ્રથમ મુખ્યમંત્રી ડો. જીવરાજ મહેતાના પ્રયત્નોને યશ આપવો રહ્યો. જેમના કારણે એન.આઈ.ડી. નો જન્મ થયો હતો.

એન.આઈ.ડી. ડિઝાઇન ક્ષેત્રે એશિયાની ટોચની સંસ્થા છે. જે અમદાવાદ અને ગુજરાત માટે ગૌરવ ની બાબત છે. ઇન્ડિયન એરલાઇન્સ, ભારતીય સ્ટેટબેંક અને દૂરદર્શન વગેરે સંસ્થાના પ્રતિકો એન.આઈ.ડી. એ વિકસાવ્યા છે. આજે ઔદ્યોગિક ક્ષેત્રે અવનવી ડિઝાઇન વિકસાવવામાં એન.આઈ.ડી.નો ફાળો રહ્યો છે. એન.આઈ.ડી. ઔદ્યોગિક ડિઝાઇન, સંચાર ડિઝાઇન, અને વસ્ત્ર-પરિધાન ડિઝાઇન ના ક્ષેત્રોમાં શિક્ષણ, સંસોધન, તાલીમ અને સેવા પૂરી પાડતી રાષ્ટ્રીય સ્તર ની સંસ્થા છે.

અહિયાં પ્રવેશ માટે ભારતભરના વિદ્યાર્થીઓની માંગ રહે છે. બારમું ધોરણ પાસ કરેલ વિદ્યાર્થીઓને પ્રવેશ પરીક્ષા અને ઇન્ટરવ્યુથી સંપૂર્ણપણે મેરીટ થી પ્રવેશ આપવામાં આવે છે. આજે ભારતમાં એન.આઈ.ડી.ની સાત સંસ્થાઓ વિસ્તાર પામી છે. જેમાં અમદાવાદ, બેંગ્લોર, કુરુક્ષેત્ર, વિજયવાડા, જોરહટ, ભોપાલ, અને ગાંધીનગર સ્થળે આ સંસ્થાઓ આવેલી છે. અહીં બી.ડી.એસ, એમ.ડેસ, અને પી.એચ.ડી. કક્ષા

સુધીનું શિક્ષણ આપવામાં આવે છે. આ સંસ્થામાં એક વર્ષ ના ફાઉન્ડેશન પ્રોગ્રામ ની સાથે પ્રોડક્ટ, ફર્નીચર, સિરામિક, ગ્રાફિક, એનીમેશન ફિલ્મ અને વિડીયો, એપરલ ડિઝાઇન, કાપડ ડિઝાઇન, આંતરિક ડિઝાઇન, ડિજીટલ ગેમ ડિઝાઇન, ઇન્ફર્મેશન ડિઝાઇન, ફોટોગ્રાફી ડિઝાઇન, પરિવહન અને ઓટોમોબાઇલ ડિઝાઇન સુધીની દરેક બાબતોમાં પાયા થી લઈને ઉચ્ચ કક્ષા સુધીનું શિક્ષણ આપવામાં આવે છે.

કલા વિષયક પ્રવૃત્તિઓ :-

- વિશ્વભરની સંસ્થાઓમાંથી ૫૦૦ થી વધુ મુલાકાત લેતી ફેકલ્ટી ની સાથે સ્થાનિક કારીગરો ને સંસ્થામાં વિદ્યાર્થીઓ સાથે કામ કરવા આમંત્રણ આપવામાં આવે છે. જેમકે સ્થાનિક વણકરો દ્વારા કાપડ વણાટની પરંપરાગત પદ્ધતિ વિદ્યાર્થીઓ સમક્ષ રજૂ કરવામાં આવે છે. આ કારીગરો કાપડ વણાટમાં વિવિધ ડિઝાઇનો બનાવે છે અને તેમાં પ્રાકૃતિક રંગોનો ઉપયોગ કરે છે તેનું અવલોકન કરવાની તક વિદ્યાર્થીઓને પ્રાપ્ત થાય છે.
- વણાટકામ ની સાથે સાથે વિદ્યાર્થીઓને ભરતકામ પણ શીખવવામાં આવે છે. પ્રાકૃતિક રંગોમાં ગળીનો છોડ ઉછેરવાની પદ્ધતિ અને ત્યારબાદ તેનો રંગ તરીકે ઉપયોગ શીખવવામાં આવે છે.
- વિવિધ રમકડા, રમત-ગમતના સાધનો અને કઠપૂતળી બનાવતા શીખવવામાં આવે છે.
- આ ઉપરાંત માટીકામ ના નમૂનાઓની સાથે ઇકોફ્રેન્ડલી મૂર્તિઓ પણ બનાવતા શીખવવામાં આવે છે.
- અહીં ૫૦૦ વર્ષ જૂની કચ્છની અજરખ પ્રિન્ટ એટલેકે હેન્ડમેડ બ્લોક પ્રિન્ટ આર્ટ. વિદ્યાર્થીઓ આ આર્ટ થી તૈયાર થયેલાં ચણિયા, ઓઢણી, પાઘડી, ફેટો જેવા નમૂનાઓ એક્ઝિબિશન માં રજૂ કરે છે.
- અહીંના વિદ્યાર્થીઓ આધુનિક લોકોની માંગ મુજબ લાકડા ની મૂર્તિઓ, મંદિરો, ફર્નીચર, હીંચકા અને ગૃહ સુશોભનના નમૂના બનાવે છે.
- (નીડસ) એ એન.આઈ.ડી. ખાતે ની દુકાન છે જેમાં વિદ્યાર્થીઓ અને ફેકલ્ટી દ્વારા બનાવેલી ડિઝાઇન પ્રદર્શિત થાય છે.
- વિદ્યાર્થીઓને સ્થાનિક કલાઓ શીખવા માટે પ્રોજેક્ટ વર્ક આપવામાં આવે છે. અને વિદ્યાર્થીઓ આ પ્રોજેક્ટ વર્ક માટે ગુજરાતના કચ્છ, સૌરાષ્ટ્ર, અને ગ્રામીણ વિસ્તાર માં જઈ ત્યાં ૧૫ કે ૨૦ દિવસ રહે છે. અને ત્યાંની પ્રાચીન હસ્તકલાઓ નું પ્રત્યક્ષ શિક્ષણ મેળવે છે.

- આમ, આ સંસ્થાના વિદ્યાર્થીઓને પરંપરાગત કલા વિષયક કાર્યક્રમો અને પ્રવૃત્તિઓ દ્વારા શિક્ષણ પ્રાપ્ત થાય છે.

રાષ્ટ્રીય મહત્વની સંસ્થા :-

આજે એન.આઈ.ડી. એ ઔદ્યોગિક, સંદેશાવ્યવહાર, કાપડ, અને આઈ ટી ઇન્ટીગ્રેટેડ ડિઝાઇન માટેની શ્રેષ્ઠ શૈક્ષણિક અને સંસોધન સંસ્થાઓમાંની આંતરરાષ્ટ્રીય સ્તરે વખણાયેલી સંસ્થા છે. તે ભારત સરકાર ના વાણીજ્ય અને ઉદ્યોગ મંત્રાલયના નેતૃત્વ હેઠળ એક સ્વાયત્ત સંસ્થા તરીકે કાર્ય કરે છે. એન.આઈ.ડી. એ પહેલી એવી ડિઝાઇન સંસ્થા છે જેને ભારતીય સંસદના અધિનિયમ દ્વારા ઇ.સ. ૨૦૧૪ માં “રાષ્ટ્રીય મહત્વની સંસ્થા” જાહેર કરવામાં આવી છે. ભારત સરકારના વાણીજ્ય અને ઔદ્યોગિક સંશોધન વિભાગ દ્વારા તેને વાણીજ્ય અને ઔદ્યોગિક સંશોધન સંસ્થા તરીકે પણ માન્યતા આપવામાં આવી છે.

એન.આઈ.ડી. ઉદ્યોગો નો સામનો કરવા માટે તૈયાર ડિઝાઇન વ્યાવસાયિકો બનાવવા અને ડિઝાઇન નેતૃત્વ પ્રદાન કરવા માટે સંપૂર્ણ વાતાવરણ પૂરું પાડે છે. ખુલ્લા બજારના અર્થતંત્રની સાથે ભારતીય ઉદ્યોગો માટે નવા પડકારો ઉભા કરવામાં આવે છે. ત્યારે એન.આઈ.ડી. તેનું નિરાકરણ પૂરું પાડવા માટેની ભૂમિકા પૂરી પાડે છે.

મૂલ્યાંકન :-

- એન.આઈ.ડી.માં પરંપરાગત કલા વિષયક કાર્યક્રમો અને પ્રવૃત્તિઓને પ્રાધાન્ય આપવામાં આવે છે. અહીં બધીજ કલાઓને વ્યાવસાયિક સ્વરૂપ આપવાનો પ્રયત્ન કરવામાં આવે છે.
- અહીં વિદ્યાર્થીઓનું મૂલ્યાંકન તેમનામાં જુદી-જુદી પ્રતિભા હોવાને કારણે અલગ રીતે જોવામાં આવે છે. જેથી વિદ્યાર્થીઓ પોતાની પ્રતિભા ને અનુરૂપ કૌશલ્ય શિક્ષણ પ્રાપ્ત કરે છે. તે એક ટેકનીકલ સંસ્થા છે.
- એન.આઈ.ડી. વિવિધ ક્ષેત્રોમાં ડિઝાઇન સેવાઓ પ્રદાન કરે છે. જાહેર અને ખાનગીક્ષેત્ર માટે ડિઝાઇન પ્રોજેક્ટ્સ હાથ ધરે છે.
- રોજગારીની તકો અને દેશના આર્થિક વિકાસ માટે હસ્તકલા, ગ્રામીણ તકનીક, નાના, મધ્યમ, અને મોટાપાયાના ઉદ્યોગો માટે ડિઝાઇન પ્રદાન કરવામાં આવે છે. જેથી સારી રીતે ડિઝાઇન કરેલા ઉત્પાદનો, સેવાઓ, પ્રક્રિયાઓ, સિસ્ટમો વગેરે દ્વારા જીવનની ગુણવત્તા વધારી શકાય.

- એન.આઈ.ડી.નું શિક્ષણ લોકોને ડિઝાઇન વિદ્યાર્થી તરીકે જ નહીં પરંતુ એક જવાબદાર નાગરિક બનાવે છે.લોકો અને ઉઘોગોના વિકાસ માટે નવી તકો ઉભી કરવા માટે એન.આઈ.ડી. એ સંસ્થાકીય, રાષ્ટ્રીય અને સાંસ્કૃતિક સીમાઓમાં નવા જોડાણો માટેની તકો પણ આપી છે.

એન.આઈ.ડી.ના ભૂતપૂર્વ ડીરેક્ટર એસ.પ્રધુમન વ્યાસ ના મત મુજબ “એન.આઈ.ડી.ના વિદ્યાર્થીઓને સ્થાનિક હસ્તકલાઓ સાથે કામ કરવા અને સામાજિક મુદ્દાઓ સાથે જોડવા માટે પ્રોત્સાહિત કરવામાં આવે છે. આથી વિદ્યાર્થીઓ સમાજ પ્રત્યે સહાનુભૂતિપૂર્ણ દ્રષ્ટિકોણ વિકસાવી રહ્યા છે.”

એન.આઈ.ડી.એ સંસ્થાના શૈક્ષણિક સમુદાય દ્વારા શિક્ષણ ની પધ્ધતિ વિકસાવવા માટે પાંચ દાયકાથી ખુબ મહેનત કરી છે.છેલ્લા ૫૦ વર્ષ ના ગાળામાં, સંસ્થાએ ડિઝાઇનર્સ ના મન અને કુશળતાના વિકાસ દ્વારા નવીનીકરણની આગેવાનીવાળી ડિઝાઇનને શીખવા પર ભાર મુક્યો છે. આ તકનીકી એ વિદ્યાર્થીઓને વધુ સારું પ્રદર્શન કરવા માટે પ્રોત્સાહિત કર્યા છે.એન.આઈ. ડી. ના સ્નાતકોએ ઉત્પ્રેરકોની ભૂમિકા લઈને અને વિચારશીલ નેતૃત્વ દ્વારા વાણિજ્ય, ઉઘોગ અને સામાજિક વિકાસના મુખ્ય ક્ષેત્રોમાં પોતાનું સ્થાન બનાવ્યું છે.

સંદર્ભ સૂચિ :-

1. જોષી ઉષા, ‘વિક્રમ સારાભાઈ’, અમદાવાદ.૧૯૪૭, પૃ.૧૧૮-૧૧૯
2. જોષી પદ્મનાભ, પરિચય પુસ્તિકા. મુંબઈ.૨૦૦૩, પૃ.૨૩-૨૫
3. ડો. રાહોડ ભારતી, ‘નૃત્યકલા નિષ્પત્તિ અને રસાનુભૂતી’, ગાંધીનગર.૨૦૦૭, પૃ.૩-૪૦
4. ડો. સેદાણી હસુતાબેન, ‘ગુજરાત ની લોક સંસ્કૃતિ’, અમદાવાદ.૨૦૦૧, પૃ. ૧૨૪-૧૩૪
5. સાધના સાપ્તાહિક, ‘લોક કલાવૈભવ’, સાધના પ્રકાશન, અમદાવાદ.૨૦૧૧, પૃ. ૧૧-૧૩
6. જોષી પદ્મનાભ, મુનિ દવે, ‘સ્વપ્ન દ્રષ્ટા વિજ્ઞાની વિક્રમ સારાભાઈ’, અમદાવાદ.૨૦૨૦, પૃ.૧૦૧-૧૦૩
7. સ્વ મુલાકાત- એન.આઈ.ડી. સંસ્થા. અમદાવાદ. ૨૨ જાન્યુઆરી, ૨૦૨૦
8. સ્વ મુલાકાત- જોષી પદ્મનાભ,નહેરુ ફાઉન્ડેશન સંસ્થા,અમદાવાદ ૧૬ માર્ચ ૨૦૨૧